

Matti Vesa Volanen

Ekologinen sivilisaatio

- ainoa
mahdollisuutemme



Ekologinen sivilisaatio – ainoa mahdollisuutemme

*Kohti ekologista realismia, yhteisöllistä
uusintamista ja demokraattista siirtymää*

Matti Vesa Volanen

Sisältö

Johdanto 5

OSA I — Kriisin diagnoosi 9

1. *Lupausten sivilisaatio* 10
2. *Ekokriisi on sivilisaatiokriisi* 20
3. *Valistuksen suuri irtikytöntä* 29
4. *Miksi vanhat vastaukset eivät enää riitä* 39

OSA II — Ontologinen ja käsitteellinen ydin 47

5. *Elämän tekstuuri* 48
6. *Endo ja exo* 52
7. *Semioottinen ekologia* 56
8. *Ihminen osallistuvana olentona* 59
9. *Kieli, yhteisö, työ ja vaihto* 62
10. *Totta, hyvää, kaunista, reilua* 64
11. *Metis ekologisen järjen muotona* 67
12. *Dominiumista custodiumiin* 69

OSA III — Talous, työ ja demokraattinen muodonmuutos 76

13. *Tuotannosta yhteisölliseen uusintamiseen* 77
- Uusintaminen talouden perustavana kategoriana* 81
14. *Työn vapauttaminen* 89
15. *Raha, velka ja epäergodinen tulevaisuus* 99
16. *Kolmoiskirjanpito ja ekologisen talouden mittaaminen* 109
17. *Mitä on ekologinen demokratia?* 120

- 18. Valtiosta yhteisövaltioon 130*
- 19. Julkinen valta, yhteishyvät ja yhteisöllisyys 141*
- 20. Sivistys ekologisen sivilisaation ehtona 151*

OSA IV — Ohjelma ja rytmit 161

- 21. Ekologisen siirtymän ohjelma 162*
- 22. Maailmankello ja siirtymän rytmit 173*

OSA V — Geopolitiikka ja maailmahistoria 184

- 23. Europe UP within Eurasia 185*
- 24. Ekologinen sivilisaatio sivilisaatioiden sivilisaationa 195*

OSA VI — Päätös 204

- 25. Ainoan mahdollisuutemme nimi 205*

Liite 1 Keskeiset käsitteet 213

JOHDANTO

Aikamme kysymys

Aikamme perustavin kysymys ei enää ole, kuinka lisätä vaurautta, nopeuttaa kasvua tai vahvistaa kilpailukykyä. Perustavin kysymys on, kuinka rakentaa yhteiskunta, joka kykenee uusintamaan elämän ehtoja. Tämä kysymys koskee samanaikaisesti ilmastoa, biosfääriä, aineellisia resursseja, inhimillistä työtä, yhteisöllistä luottamusta, poliittista järjestystä ja kulttuurista itseymmärrystä.

Se ei ole yhden politiikkasektorin tai yhden tieteenalan kysymys. Se on sivilisaatiokysymys.

Moderni maailma on rakentunut pitkälti oletukselle, että ihminen voi asettua luonnon ulkopuolelle tarkkailemaan, hallitsemaan ja muokkaamaan sitä omien tarkoitustensa mukaisesti. Tämän oletuksen varaan on rakennettu sekä moderni tiede että moderni talous, sekä tuotantokeskeinen yhteiskuntamuoto että käsitys edistyksestä. Se on mahdollistanut valtavan aineellisen ja teknisen kehityksen, mutta samalla se on johtanut syvenevään irtikykentään: ihmisen ja luonnon, talouden ja elämän ehtojen, työn ja merkityksen, vallan ja vastuun väliseen erkaantumiseen. Nyt tämän irtikykennän rajat ovat tulleet vastaan.

Ilmastokriisi, luontokato, maaperän köyhtyminen, vesijärjestelmien häiriöt, energian ja materiaalien ylikulutus, velkaantunut kasvupakko, geopoliittinen turvattomuus ja demokratian sisäinen rapautuminen eivät ole satunnaisia rinnakkaisilmiöitä. Ne ovat saman historiallisen muodostelman eri puolia. Ne kertovat sivilisaatiosta, joka käyttää tulevaisuutta hyväkseen nykyhetken kasvun ja vallan ehtona, mutta heikentää samalla niitä aineellisia, ekologisia ja yhteisöllisiä

perustuksia, joille oma jatkuvuutensa lepää. Juuri tässä mielessä nykyinen kriisi ei ole vain ekologinen kriisi. Se on sivilisaatiokriisi.

Tämän kirjan lähtökohtana on, että tällaisen kriisin edessä emme voi tyytyä korjaamaan yksittäisiä politiikkalohkoja tai lisäämään nykyjärjestelmään vihreitä painotuksia. Tarvitaan syvempi muutos. Tarvitaan uusi todellisuuskäsitys, jonka varassa voidaan arvioida uudelleen ihmisen paikka luonnossa, työn merkitys, talouden tehtävä, omistuksen rajat, demokratian sisältö ja sivistyksen tarkoitus. Tätä näkökulmaa kutsun tässä kirjassa ekologiseksi realismiksi.

Ekologinen realismi lähtee siitä yksinkertaisesta mutta kauaskantoisesta havainnosta, että ihminen ei elä luonnon ulkopuolella vaan sen sisällä. Elämä ei ole kokoelma erillisiä olioita, vaan energian, aineen, muodon ja merkityksen historiallisesti punoutuva tekstuuri. Myös ihminen, yhteisö, talous, kulttuuri ja tekniikka ovat osa tätä tekstuuria. Ne eivät ole luonnon vastakohtia vaan luonnon erityisiä, historiallisesti muodostuneita järjestymisen tapoja. Tämä tarkoittaa, että ekologinen kysymys ei tule yhteiskuntaan ulkoapäin. Se on yhteiskunnan sisäinen kysymys sen omista olemassaolon ehdoista.

Tästä seuraa kirjan toinen perusväite. Jos kriisin ydin on elämän ehtojen heikentymisessä, yhteiskunnan peruskategoria ei voi enää olla pelkkä tuotanto. Tuotannon käsite on liian kapea ja liian sokea. Se ohjaa huomion siihen, mitä markkinoille saadaan ulos, mutta ei siihen, millä ehdoilla ihmiset, yhteisöt ja ekosysteemit voivat uusiutua. Siksi tämän kirjan keskeiseksi käsitteeksi nousee yhteisöllinen uusintaminen. Sillä tarkoitan sekä sisäisen että ulkoisen luonnon ylläpitämistä, korjaamista, hoivaa, oppimista,

ravitsemista, rakentamista, suojelemista ja kehittämistä ekologisesti kestävin ehdoin. Yhteisöjen tehtävä ei ole vain tuottaa lisää tavaroita ja rahavirtoja, vaan uusia elämän edellytyksiä oikeudenmukaisesti jaettuna.

Tämä muutos edellyttää myös sitä, että ajattelemme uudelleen omistusta, valtaa ja instituutioita. Moderni järjestys on nojannut vahvasti *dominiumin*, hyödyn logiikkaan: siihen, että omistaminen merkitsee oikeutta käyttää, hyödyntää ja viime kädessä kuluttaa omistuksen kohde loppuun. Ekologisen realismin näkökulmasta tällainen rajattomuus ei ole enää puolustettavissa. Sen tilalle on kehitettävä *custodiumin*, huolenpidon periaate: käyttöä, hoivaa, vastuuta ja rajattua toimivaltaa korostava järjestys, jossa mikään toiminta ei ole oikeutettua, jos se rapauttaa elämän uusintamisen ehtoja.

Kirja etenee tästä syystä kolmessa suuressa liikkeessä. Ensiksi se diagnosoi nykyisen kriisin sivilisaatiokriisiksi ja osoittaa, miksi vanha kasvu-, hallinta- ja abstraktiologiikka on tullut rajalleen. Toiseksi se rakentaa ekologisen realismin ontologista ja kulttuurista perustaa käsitteiden kuten elämän tekstuurin, endo/exo-suhteen, semioottisen ekologian ja toisen luonnon kautta. Kolmanneksi se johtaa tästä institutionaaliset ja poliittiset seuraukset: työn vapauttamisen, talouden alistamisen ekologisille ehdoille, yhteisöllisen uusintamisen, ekologisen demokratian ja demokraattisen siirtymän ohjelman.

Kirjan pääväite voidaan esittää yksinkertaisesti. Ekologinen sivilisaatio ei tarkoita ympäristöystävällisempää versiota nykyisestä sivilisaatiosta. Se tarkoittaa sivilisaatiomuotoa, joka kykenee järjestämään talouden, työn, omistuksen, politiikan ja sivistyksen siten, että elämän ehdot uusiutuvat sekä inhimillisesti että ekologisesti. Se ei ole yksi ihanne muiden joukossa. Se on ainoa realistinen mahdollisuutemme, jos

haluamme välttää järjestelmällisen ekologisen, sosiaalisen ja poliittisen rappion.

Tämän vuoksi kysymys ekologisesta sivilisaatiosta ei ole enää kysymys siitä, haluammeko sitä. Kysymys on siitä, kykenemmekö rakentamaan sen ajoissa, oikeudenmukaisesti ja riittävän syvällisesti.

OSA I — KRIISIN DIAGNOOSI

1. Lupausten sivilisaatio

Edistyksen lupaus modernin maailman perustana

Moderni sivilisaatio ei ole rakentunut vain instituutioille, teknologioille ja taloudellisille rakenteille. Se on rakentunut myös kertomukselle. Tämä kertomus on ollut poikkeuksellisen voimakas, koska se on yhdistänyt tiedon, vallan, talouden ja moraalin yhdeksi historialliseksi lupaukseksi. Lupauksen mukaan ihmisyyhteisöt voivat asteittain vapautua luonnon pakosta, puutteesta, tietämättömyydestä, taikauksesta, mielivallasta ja niukuudesta, kunhan ne kehittävät tiedettä, tuotantoa, tekniikkaa, markkinoita ja poliittisia instituutioita riittävän pitkälle. Tämän kertomuksen ytimessä on ajatus edistyksestä: huominen voi olla enemmän, parempi, tehokkaampi, vauraampi ja vapaampi kuin tänään.

Tämä lupaus ei ole ollut pelkkä ideologinen harha. Sillä on ollut todellista historiallista voimaa. Moderni tiede, lääketiede, teollinen tuotanto, liikenne, viestintä, koulutus ja oikeudelliset vapautukset ovat muuttaneet maailmaa tavoilla, joita ei voida vähätellä. Miljoonat ihmiset ovat vapautuneet monista aiempien yhteiskuntien suorista riippuvuuksista, ja samalla ihmiskunnan kyky ymmärtää ja muokata ympäristöään on kasvanut valtavasti. Juuri siksi modernin kertomuksen kritiikki ei voi olla yksinkertaista torjuntaa. Sen on lähdettävä liikkeelle siitä, että moderni sivilisaatio todella tuotti jaettuina mahdollisuuksia — mutta teki sen tavalla, jonka sisäiset rajat ovat nyt tulleet vastaan.

Edistyksen lupauksen erityisyys on siinä, että se yhdistää ajan ja vallan. Tulevaisuudesta tulee lupauksen paikka: jotakin, joka voidaan ottaa nykyisyyden käyttöön odotuksena, investointina, suunnitelmana, velkana, kasvustrategiana tai poliittisena

ohjelmanä. Tulevaisuus ei näyttäydy enää ensisijaisesti tuntemattomana kohtalona tai luonnon kiertona, vaan avoimena tilana, jota voidaan vallata etukäteen. Juuri tässä moderni sivilisaatio eroaa monista aiemmista järjestyksistä. Se ei elä vain nykyisten resurssien varassa, vaan jatkuvasti myös ennakkoidun tulevaisuuden varassa. Se rakentaa instituutionsa oletukselle, että huominen kantaa enemmän kuin tänään.

Tämä ajallinen rakenne on modernin sivilisaation voiman lähde, mutta myös sen haavoittuvim kohta. Niin kauan kuin tulevaisuus todella näyttää kantavan kasvun, velan, investointien, teknologisten läpimurtojen ja yhteiskunnallisten odotusten laajenemisen, järjestelmä vaikuttaa dynaamiselta ja itseään oikeuttavalta. Mutta kun elämän aineelliset ja ekologiset ehdot alkavat asettaa rajoja tälle laajentumiselle, lupauslogiikka alkaa paljastua ongelmaksi. Silloin yhteiskunta ei kohtaa vain yksittäisiä kriisejä, vaan sen koko ajallinen itseymmärrys horjuu. Kysymys ei enää ole siitä, miten kasvua jatketaan, vaan siitä, millä oikeudella tulevaisuutta ylipäätään on käytetty nykyisyyden vakuutena.

Tässä luvussa tarkastelen tätä modernin sivilisaation rakennetta lupauksen näkökulmasta. Väitteeni on, että kapitalistinen moderni yhteiskunta on historiallisesti kehittynyt eräänlaiseksi lupausteollisuudeksi. Se ei tuota vain tavaroita, palveluja ja instituutioita, vaan ennen kaikkea jatkuvasti uusia odotuksia tulevasta arvosta, kasvusta, hallinnasta ja hyvinvoinnista. Tämän ymmärtäminen on välttämätöntä, koska vasta sen kautta voidaan nähdä, miksi ekologinen kriisi ei ole vain tuotantojärjestelmän sivuvaikutus, vaan itse sivilisaation ajallisen logiikan kriisi.

Kasvu, luotto ja tulevaisuuden ennakko-omistus

Lupausten sivilisaatio toimii siten, että tulevaisuus otetaan käyttöön jo ennen kuin se on toteutunut. Tämä tapahtuu monilla tasoilla. Taloudessa investoinnit perustuvat odotukseen tulevasta tuotosta. Luotto perustuu oletukseen, että velallinen voi huomenna maksaa takaisin enemmän kuin hänellä on tänään. Pääomamarkkinat hinnoittelevat yrityksiä ja omaisuuseriä odotettujen tulevien kassavirtojen perusteella. Julkinen politiikka oikeuttaa nykyisiä päätöksiä tulevilla hyödyillä. Teknologinen kehityskertomus lupaa, että myöhemmät innovaatiot ratkaisevat tämän päivän ristiriitoja. Kulutuskulttuuri puolestaan rakentaa jatkuvaa kokemusta siitä, että seuraava hankinta, päivitys, matka, palvelu tai elämäntapamuutos vie kohti parempaa elämää.

Kaikki tämä tekee tulevaisuudesta eräänlaisen ennakko-omistuksen alueen. Tulevaa työtä, tulevia luonnonvaroja, tulevia innovaatioita, tulevia verotuloja, tulevaa kysyntää ja tulevaa ekologista kantokykyä käytetään nykyisen toiminnan perustana. Marxin analyysi pääomasta sisältää jo tämän ajatuksen alkeismuodossaan: pääoma ei ole vain varastoitua mennyttä työtä, vaan oikeus tulevaan lisäarvoon (Marx 1976). Myöhemmässä rahoitusvetoisessa kapitalismissa tämä logiikka on laajentunut valtavasti. Sijoitus, velka, johdannaiset, kiinteistömarkkinat, eläkejärjestelmät, teknologiset kasvutarinat ja valtioiden budjettirakenteet elävät kaikki tavalla tai toisella tulevan etukäteisestä käyttöönotosta.

Tämä ajallinen rakenne on ollut historiallisesti tehokas, koska se mahdollistaa liikkeellepanevan voiman. Tuleva arvo voidaan kapitalisoida jo nyt. Yritys voi kasvaa nykyhetkessä tulevien voittojen odotuksella. Infrastruktuuri voidaan rakentaa velalla tulevan tuotannon varaan. Kaupunkeja voidaan laajentaa

oletuksella tulevasta kysynnästä. Taloudellinen toiminta voi siis irrottautua hetkellisestä käytettävissä olevien resurssien määrästä ja levittäytyä laajemmalle. Juuri tämä on ollut yksi modernin talouden dynaamisuuden lähteistä.

Mutta samalla tämä logiikka sisältää kaksi syvää ongelmaa. Ensimmäinen on se, että tulevaisuus ei ole koskaan täysin hallittava eikä lineaarisesti ennustettava. Ole Petersin ja muiden epäergodisuutta korostaneiden ajattelijoiden työ on tuonut näkyviin, että järjestelmät, joissa tulevaisuuden tuotot, tappiot ja riskit kasautuvat ajassa epäsymmetrisesti, eivät käyttäydy niin kuin keskiarvolaskenta tai tasapainomallit helposti olettavat (Peters and Gell-Mann 2016). Toisin sanoen: se, mikä näyttää paperilla rationaaliselta odotusarvolta, ei välttämättä ole kestävää todellisessa ajassa elävälle järjestelmälle. Toinen, vielä vakavampi ongelma on ekologinen. Tulevaisuuden käyttöönottoaminen nykyhetkessä nojaa oletukseen, että elämän ulkoiset ja sisäiset ehdot pysyvät riittävän vakaina, jotta nämä odotukset voidaan lunastaa. Mutta juuri tämä oletus on nyt horjumassa.

Kun ilmasto muuttuu, maaperä köyhtyy, biodiversiteetti heikkenee, energiavirtojen laatu muuttuu, materiaalien saanti kiristyy ja yhteiskunnalliset uusintamisen rakenteet kuluvat, tulevaisuuden ennako-omistus kohtaa todellisen rajan. Tällöin kasvu ei enää ole pelkkä taloudellinen kysymys, vaan kysymys siitä, kuinka paljon tulevaisuuden ekologista ja sosiaalista kantokykyä nykyhetki on oikeutettu käyttämään. Tässä kohdin lupausten sivilisaatio alkaa paljastua järjestelmäksi, joka ei vain organisoi tuotantoa, vaan kuluttaa tulevaisuutta.

Kapitalismi lupausteollisuutena

Kapitalismin erityisyys ei ole vain yksityisomistuksessa, markkinoissa tai voiton tavoittelussa, vaikka kaikki nämä ovat

sille olennaisia. Sen erityisyys on siinä, että se kykenee tekemään tulevaisuuden odotuksista nykyisiä taloudellisen vallan lähteitä. Tässä mielessä kapitalismi on enemmän kuin tuotantojärjestelmä: se on lupausteollisuus. Sen toiminta perustuu siihen, että odotettu tuleva arvo muutetaan nykyiseksi oikeudeksi, hinnaksi, velkakirjaksi, sijoitukseksi tai omistusoikeudeksi.

Joseph Schumpeterin analyysi luovasta tuhosta tavoitti tästä yhden puolen. Kapitalismi liikkuu eteenpäin innovaatioiden, investointien ja vanhan rakenteen murtumisen kautta (Schumpeter 2008). Mutta juuri tämä dynaamisuus vaatii jatkuvaa lupautusta tulevasta: uudet tuotantotavat, uudet markkinat, uudet teknologiat ja uudet kulutuksen muodot on esitettävä tulevaisuutena, joka oikeuttaa nykyisen riskin ja investoinnin. Karl Polanyi puolestaan näki toisen puolen: markkinayhteiskunta ei ole spontaani luonnontila, vaan institutionaalisesti rakennettu järjestys, jossa maa, työ ja raha alistetaan vaihdon logiikalle tavalla, joka tekee koko yhteiskunnasta riippuvaisen markkinoiden jatkuvasta laajenemisesta (Polanyi 2001). Lupausteollisuus yhdistää nämä puolet: se tarvitsee institutionaalisen järjestyksen, jossa tulevaisuus voidaan jatkuvasti kääntää nykyiseksi investointihorisontiksi.

Nykyisessä finanssivetoisessa kapitalismissa tämä logiikka näkyy erityisen selvästi. Osakkeiden arvostukset, kiinteistöjen hinnat, startup-yritysten markkina-arvot, valtioiden velkakirjat, eläkerahastot, johdannaismarkkinat ja pääomarahastot rakentuvat kaikki tavalla tai toisella tulevien tulojen tai odotusten nykyistämiseksi. Samalla kulutuskulttuuri on kytketty tähän lupausrakenteeseen: yksilöitä kehoitetaan jatkuvasti sijoittamaan itseensä, päivittämään osaamistaan,

optimoimaan työmarkkina-arvoaan, omistamaan asuntoja, kartuttamaan eläkesäästöjä ja rakentamaan tulevaa minää nykyisen kulutuksen ja velan kautta. Lupausteollisuus ei siis koske vain yrityksiä ja rahoitusmarkkinoita, vaan koko elämäntapaa.

Teknologinen kehitys on tässä keskeisessä asemassa. Teknologia ei toimi vain välineenä, joka ratkaisee käytännön ongelmia, vaan myös odotusten tuottajana. Jokainen uusi teknologinen aalto lupaa tuottavuuden kasvua, tehokkuutta, säästöä, vapautusta työstä tai ympäristöongelmien ratkaisua. Tällaiset lupaukset eivät ole sinänsä perusteettomia, mutta lupausteollisuuden sisällä niistä tulee helposti mekanismi, jolla nykyhetken ristiriitoja siirretään tulevaisuuteen. Teknologia alkaa toimia tulevan lunastamisen vakuutena ennen kuin sen todelliset aineelliset, ekologiset ja sosiaaliset vaikutukset tunnetaan. Tässä mielessä teknologinen kehitys sijoittuu juuri sisäisen ja ulkoisen luonnon väliin: se välittää niitä, mutta voi myös syventää niiden välistä katkoa, jos sen tehtäväksi tulee vain lisätä kontrollia ja tuottavuutta ilman vastuuta uusintamisen ehdoista.

Lupausteollisuuden voima perustuu siis siihen, että se sitoo yhteen rahan, teknologian, omistuksen ja ajan. Juuri siksi sen kriisi on syvä. Kun ekologiset rajat ja yhteiskunnallisen uusintamisen haavoittuvuus tulevat näkyviin, lupaus ei enää voi toimia samalla tavalla itseään oikeuttavana moottorina. Silloin näkyviin nousee kysymys, joka moderni yhteiskunta on pitkään voinut siirtää syrjään: mihin oikeastaan perustuu oikeus ottaa tulevaisuus käyttöön jo nyt?

Lupausraha ja velkaantunut yhteiskunta

Raha on lupausen sivilisaation kaikkein tehokkain väline. Se ei ole vain vaihdon väline eikä vain laskentayksikkö. Raha on

myös yhteiskunnallinen lupaus. Se merkitsee oikeutta tulevaan tavaraan, työhön, palveluun tai resurssiin. Luotossa tämä rakenne tulee näkyväksi kirkkaasti. Luotonantaja luopuu nykyisestä rahasta saadakseen tulevaisuudessa enemmän. Luotonottaja puolestaan käyttää tulevaa työpanostaan tai tuloaan nykyisen toimintansa perustana. Näin raha toimii ajallisena sillanrakentajana, mutta samalla myös vallan järjestelmänä, jossa tulevaisuuden avoimuus käännetään sitoumuksiksi.

Moderni velkatalous on rakentunut tälle periaatteelle. Julkinen velka, yritysvelka, asuntoluotot, kulutusluotot ja finanssimarkkinoiden vipurakenteet ovat kaikki ilmentymiä siitä, että nykyinen yhteiskunta ei elä vain sillä, mitä sillä on, vaan myös sillä, mitä se odottaa voivansa myöhemmin saada. Velka voi olla järkevä ja välttämätön väline yhteiskunnallisessa kehityksessä, mutta lupausteollisuuden sisällä siitä tulee helposti järjestelmän pakko. Talouden jatkuvuus alkaa vaatia velan uusimista, kasvun jatkumista ja tulevien tulojen kasvavaa sitomista nykyhetken toimintaan. Tällöin velka ei enää ole vain väline, vaan järjestelmän ajallinen rakenne.

Tästä näkökulmasta raha on syvästi ekologinen kysymys. Raha näyttää usein aineettomalta, mutta se saa merkityksensä vain, jos yhteiskunta kykenee tulevaisuudessa todella järjestämään ne aineelliset, ruumiilliset ja ekologiset prosessit, joihin raha oikeuttaa. Jos rahajärjestelmä laajentaa oikeuksia tulevaan nopeammin kuin elämän ehdot voivat uusiutua, se alkaa toimia epärealistisesti. Se voi silti jatkaa toimintaansa pitkään, koska juuri rahalla on kyky peittää väliaikaisesti tämä katkos. Mutta lopulta katkos palautuu kriisinä: velkakriisinä, inflaationa, resurssipulana, ekologisena romahduksena tai sosiaalisen

Aikamme perustavin kysymys ei enää ole, kuinka lisätä vaurautta, nopeuttaa kasvua tai vahvistaa kilpailukykyä. Perustavin kysymys on, kuinka rakentaa yhteiskunta, joka kykenee uusintamaan elämän ehtoja. Tämä kysymys koskee samanaikaisesti ilmastoa, biosfääriä, aineellisia resursseja, inhimillistä työtä, yhteisöllistä luottamusta, poliittista järjestystä ja kulttuurista itseymmärrystä.

Se ei ole yhden politiikkasektorin tai yhden tieteenalan kysymys. Se on sivilisaatiokysymys.

Moderni maailma on rakentunut pitkälti oletukselle, että ihminen voi asettua luonnon ulkopuolelle tarkkailemaan, hallitsemaan ja muokkaamaan sitä omien tarkoitustensa mukaisesti. Tämän oletuksen varaan on rakennettu sekä moderni tiede että moderni talous, sekä tuotantokeskeinen yhteiskuntamuoto että käsitys edistyksestä. Se on mahdollistanut valtavan aineellisen ja teknisen kehityksen, mutta samalla se on johtanut syvenevään irtikytkentään: ihmisen ja luonnon, talouden ja elämän ehtojen, työn ja merkityksen, vallan ja vastuun väliseen erkaantumiseen. Nyt tämän irtikytkenän rajat ovat tulleet vastaan.

BoD



9

789528

902690